

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ПОГОДЖЕНО

**Декан гуманітарно-педагогічного
факультету**

Савицька І.М.

Підпис

ПІБ

“ ” 20 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри педагогіки

Чередник Л.М.

Підпис

ПІБ

“ ” 20 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО
МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРИ**

Спеціальність:

011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітньо-професійна програма:

«Педагогіка вищої школи»

Орієнтація освітньої програми:

«Освітньо-професійна»

Гарант освітньої програми _____ к.п.н. **Олег ЄРЕСЬКО**

Керівник магістерської роботи _____ к.п.н. **Карина САФ'ЯН**

Виконав: _____ **Катерина СРІБНА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки

д.п.н. _____ Р.В. Сопівник

«___» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧУ
Катерині Срібній

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітня програма: «Педагогіка вищої школи»

Орієнтація освітньої програми: «Освітньо-професійна»

Тема магістерської роботи: «Формування готовності майбутніх

педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі».

Затверджена наказом від 25.11.2024 р. № 2095 С.

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 20.10.2025 р.

Вихідні дані до магістерської роботи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про підготовку і захист магістерської роботи у Національному університеті біоресурсів і природокористування України; посібники, словники, довідники, методична, наукова література відповідно до теми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Схарактеризувати формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності.
2. Визначити термінологічне поле дослідження та розкрити зміст ключових понять.
3. З'ясувати зміст і структура поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі».

4. Визначити та схарактеризувати організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.
5. Визначити зміст, форми і методи реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.
6. Провести емпіричне дослідження проблеми.
7. Сформувати методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.

Дата видачі завдання: 20.10.2024 р.

Керівник магістерської роботи _____ К.Саф'ян

Завдання прийняв до виконання _____ К.Срібна

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему: «Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі».

Обсяг і структура магістерської роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, переліку джерел інформації (60 одиниць, у тому числі іноземною мовою) та додатків (4). Загальний обсяг дорівнює 70 сторінок, містить 9 таблиць, 6 рисунків, у тому числі діаграм.

Ключові слова: *міжособистісна взаємодія, полікультурний простір, готовність до міжособистісної взаємодії, майбутні педагоги.*

У першому розділі визначено актуальність порушеної проблеми. Сучасний освітній простір характеризується інтенсивними процесами глобалізації, інтеграції та міжкультурної взаємодії. Це зумовлює потребу у педагогах, здатних до ефективного міжособистісного спілкування в умовах полікультурності. Проблема формування готовності майбутніх педагогів до такої взаємодії набуває особливої актуальності в контексті підготовки конкурентоспроможного фахівця, орієнтованого на толерантність, гуманізм і партнерську комунікацію.

У роботі уточнено зміст понять: «умови», «педагогічні умови», «полікультурність», «міжособистісне спілкування», «готовність до спілкування». Це дозволило окреслити методологічні засади дослідження та забезпечити цілісність теоретичного аналізу проблеми.

Уточнено зміст і структуру досліджуваного поняття. Готовність майбутнього педагога до міжособистісного спілкування у полікультурному середовищі розглядається як інтегративне утворення, що включає:

- когнітивний компонент (знання про міжкультурну комунікацію та особливості взаємодії культур);
- мотиваційно-ціннісний (цінності толерантності, гуманізму, позитивне ставлення до культурної різноманітності);

- діяльнісний (практичні навички діалогу, врегулювання конфліктів, використання комунікативних стратегій).

У другому розділі визначено, що до основних умов належать: створення полікультурного освітнього середовища, застосування інтерактивних технологій навчання, формування позитивної мотивації до спілкування та забезпечення педагогічного супроводу. Їх реалізація сприяє ефективному розвитку комунікативної готовності студентів.

Визначено, що реалізація педагогічних умов здійснюється через:

- зміст: включення у навчальні програми дисциплін із міжкультурної комунікації;
- форми: лекції, семінари, тренінги, дискусії, проєктна діяльність, волонтерська практика;
- методи: діалогічні, проблемно-пошукові, кейс-метод, рольові ігри, методи рефлексії та самопізнання.

У результаті діагностування студентів педагогічних спеціальностей виявлено: середній рівень розвитку когнітивного компонента; достатньо високий рівень мотиваційно-ціннісного компонента; відносно низький рівень діялісно-комунікативного компонента, що потребує цілеспрямованого вдосконалення.

Запропоновано систему методичних рекомендацій, що передбачає: упровадження інтерактивних методів, використання тренінгів міжкультурної толерантності, організацію спільних проєктів у полікультурних групах, педагогічний супровід процесу формування комунікативних умінь та розвиток рефлексивних навичок.

Дослідження підтверджує, що формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є комплексним завданням, яке потребує поєднання теоретичної підготовки, практичної діяльності та методичної підтримки.

Апробація результатів дослідження:

1. Срібна К., Саф'ян К. Особливості міжособистісної взаємодії здобувачів освіти у полікультурному освітньому середовищі. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: збірник матеріалів учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної онлайн-конференції*. Київ: НУБІП України, 2025 С.242-244. Режим доступу:

https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u278/zbirnik_2025_ostanniy.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	
1. Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності.....	12
2. Термінологічне поле дослідження.....	16
3. Зміст і структура поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі».....	19
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	
2.1. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.....	30
2.2. Зміст, форми і методи реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.....	35
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	
3.1. Організація емпіричного дослідження проблеми.....	42
3.2. Методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.....	47
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність порушеної проблеми. Сучасні трансформаційні процеси у світі – глобалізація, активна міграція, посилення міжкультурних контактів – зумовлюють потребу у підготовці педагогів нового типу, здатних ефективно працювати в умовах полікультурного середовища. Українська система освіти орієнтується на інтеграцію в європейський та світовий освітній простір, що передбачає утвердження толерантності, поваги до культурного різноманіття та вміння конструктивно взаємодіяти з представниками різних національностей, релігійних та соціальних груп.

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі є важливим завданням професійної освіти, адже саме педагог стає провідником ідей гуманізму, демократизму, національної та громадянської ідентичності у вихованні молодого покоління. Недостатній рівень такої готовності може призвести до комунікативних бар'єрів, конфліктів, нерозуміння та зниження якості навчально-виховного процесу.

Актуальність проблеми також зумовлена тим, що в умовах війни, соціальних змін та активних інтеграційних процесів українська освіта стикається з необхідністю адаптації до нових соціокультурних викликів. Це вимагає від майбутніх педагогів не лише знань з теорії полікультурності, а й сформованих умінь міжособистісної комунікації, емпатії, емоційного інтелекту, а також практичних навичок налагодження взаємодії у різних культурних контекстах.

Отже, підготовка педагогів до міжособистісної взаємодії в умовах полікультурного простору є не лише педагогічною проблемою, а й важливим соціальним завданням, вирішення якого сприятиме розвитку толерантного суспільства, гармонізації міжкультурних відносин і зміцненню національної ідентичності у глобальному вимірі.

В Україні формування готовності майбутніх педагогів до роботи у полікультурному просторі ґрунтується на таких документах: Закон України «Про освіту» (2017) [36] – визначає принципи людиноцентризму, рівності прав, поваги до культурних відмінностей і необхідність виховання громадян, здатних жити у демократичному, полікультурному суспільстві; Закон України «Про вищу освіту» (2014, зі змінами)[37] – наголошує на потребі формування в здобувачів освіти цінностей академічної доброчесності, толерантності, відповідальності та соціальної активності; Національна доктрина розвитку освіти (2002) та Концепція громадянської освіти України (2018) підкреслюють необхідність виховання особистості, здатної до міжкультурного діалогу та поваги до прав людини.

У законодавстві ЄС порушену проблему регулюють Загальна декларація прав людини (1948), Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), ЮНЕСКО: Декларація принципів толерантності (1995), які закріплюють універсальні цінності поваги, рівності та взаємопорозуміння між народами.

Проблема формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі різносторонньо відображена у працях науковців, а саме: у дослідженнях зарубіжних авторів (М. Byram, D. Deardorff, A. Fantini, M. Bennett) розкрито сутність міжкультурної комунікативної компетентності, підкреслено її роль у професійній підготовці педагогів та важливість формування емпатії, толерантності й навичок діалогу; у працях українських науковців (Н. Бідюк, І. Зязюн, Л. Сигаєва, Т. Вдовичин, Л. Сущенко, О. Савченко) наголошено на необхідності інтеграції полікультурних цінностей у зміст професійної освіти, визначено педагогічні умови розвитку готовності до міжособистісної взаємодії.

Мета дослідження: визначити теоретичні засади проблеми формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності та засоби і форми її реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови, методи та технології формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності.
2. Визначити термінологічне поле дослідження та розкрити зміст ключових понять.
3. З'ясувати зміст і структура поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі».
4. Визначити та схарактеризувати організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.
5. Визначити зміст, форми і методи реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.
6. Провести емпіричне дослідження проблеми.
7. Сформулювати методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури; порівняльний аналіз підходів до підготовки педагогів у різних країнах; моделювання педагогічних умов; емпіричні: анкетування, тестування, інтерв'ювання студентів і викладачів; педагогічне спостереження; аналіз результатів освітньої діяльності; педагогічний експеримент: організація емпіричного дослідження

проблеми; статистичні: кількісна та якісна обробка результатів, методи математичної статистики для перевірки достовірності висновків.

Наукова новизна дослідження: уперше обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі, що інтегрує когнітивний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісний компоненти; уточнено сутність поняття «готовність до міжособистісного спілкування в полікультурному просторі» як цілісної професійно-особистісної якості педагога; систематизовано педагогічні умови; удосконалено методику діагностики рівня сформованості готовності, яка враховує когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий аспекти.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що методичні рекомендації можуть бути використані у практиці закладів вищої освіти для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів; розроблені діагностичні інструменти дозволяють визначати рівень готовності студентів і вчасно коригувати освітній процес; результати дослідження можуть бути впроваджені у програми педагогічної практики, тренінги з розвитку міжкультурної комунікації та курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Структура дослідження: робота складається із вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У роботі наявні 9 таблиць і 6 рисунків. Загальний обсяг роботи – 70 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

1.1. Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності

Сучасний освітній простір - це полікультурне середовище: учні та студенти походять із різних етнічних груп, мовних середовищ, культурних традицій. Педагог має уміти будувати міжособистісні взаємини, враховувати інші культурні коди, уникати упереджень і стереотипів. Це потребує ґрунтовної підготовки.

Українська освіта сьогодення зазнає постійних трансформацій, реформ і модернізацій: Новий освітній стандарт, Нова українська школа, інклюзивна освіта - всі ці ініціативи ставлять перед закладами освіти завдання підготувати педагогів, які спроможні працювати в умовах різноманіття. Тобто готовність до міжособистісного спілкування в полікультурному просторі - не факультатив, а обов'язкова складова професійної компетентності.

Науковці С. Авхутська та В. Андрущенко відзначають, що в умовах втрати духовних цінностей нації, загострення міжетнічних відносин, переоцінки соціальних пріоритетів та економіко-політичної нестабільності в Україні особливою є роль закладів освіти на всіх рівнях. Вони покликані не лише відновлювати духовний потенціал нації, а й виступати гарантом полікультурного виховання, підтримки громадського миру, збереження культурної спадщини та моральних основ суспільства. Саме за таких обставин виникає необхідність орієнтувати освітню діяльність на вивчення та відтворення цінностей різних культур, адже культура слугує середовищем, у якому формується та морально зміцнюється особистість [1].

Аналіз міжнародних конвенцій, угод та державних нормативних актів дав змогу виокремити низку важливих документів, що відображають прагнення європейських і світових спільнот до утвердження принципів

толерантності та міжкультурного діалогу. Серед них варто назвати Європейську культурну конвенцію (1954), Європейську хартію регіональних мов і національних меншин (1992), Декларацію «Про плюралізм у ЗМІ та розмаїття інформаційного змісту» (2007), Резолюцію щодо європейського співробітництва в освіті (1989), Рекомендацію про внесок Ради Європи у створення Європейського простору вищої освіти (2003), Рекомендацію про культури діаспор (2004) та інші. Особливе значення має Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття, ухвалена Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки і культури, яка стала вагомим орієнтиром у формуванні міжнародної політики культурного співіснування.

Поряд з цим наукові роботи вказують, що часто існує розрив між теорією та практикою: студенти мають знання, але бракує умов для набуття навичок; викладачі не завжди мають достатню підготовку до роботи з полікультурним контентом; методики не завжди адаптовані до реальних ситуацій взаємодії з представниками різних культур. Саме тому проблема формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі є актуальною і досліджується у напрацюваннях сучасних науковців з різних точок зору (табл.1).

Таблиця 1

Огляд досліджень українських науковців з проблеми формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі

Назва дослідження	Що саме вивчали / які результати	Що стосується теми міжособистісного спілкування в полікультурному просторі
<p><i>“Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до міжособистісної взаємодії” - О. В. Стрілець-Бабенко (2022) [44]</i></p>	<p>Визначення готовності соціальних педагогів як сукупності особистих якостей та умінь; запропоновано методи як аналіз навчально-професійних ситуацій і ділові ігри; виявлено підвищення мотивації та умінь взаємодії.</p>	<p>Напрямок дослідження дуже близький: міжособистісна взаємодія в межах соціально-педагогічної діяльності, але не завжди з акцентом на міжкультурність.</p>

Назва дослідження	Що саме вивчали / які результати	Що стосується теми міжособистісного спілкування в полікультурному просторі
<p><i>“Формування готовності до міжнародної комунікації майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту” - Іваній & Мехед (2023) [17]</i></p>	<p>Застосовано компетентнісно-культурологічний підхід; студенти вчать вибирати стратегії взаємодії в різних культурних контекстах; розвивається емпатія та усвідомлення культурного різноманіття.</p>	<p>Дуже близько до ідеї міжособистісного спілкування в полікультурному просторі — саме міжнародна комунікація є складовою такого простору.</p>
<p><i>“Культура спілкування як складова професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів” - Буйняк & Михальська (2024) [28]</i></p>	<p>Дослідження навичок спілкування, уміння розуміти співрозмовника, емпатії, толерантності тощо в контексті спеціальної освіти; виявлено, що більшість студентів мають часткове розуміння культури спілкування; запропоновано тренінги і практичне спілкування як форми вдосконалення.</p>	<p>Це дає орієнтир для міжособистісного спілкування, але знов-таки обмежено корекційним контекстом, не повністю полікультурним.</p>
<p><i>“Підготовка майбутніх вихователів до формування позитивних міжособистісних взаємин... дітей з особливими освітніми потребами” - Зданевич & Цегельник (2020)</i></p>	<p>Обґрунтовано компоненти компетентності майбутніх вихователів, які працюють з дітьми з ООП; акцент на емоційно-ціннісних і комунікативних аспектах; важливість формування позитивних взаємин і навичок спілкування.</p>	<p>Знов-таки, контекст інклюзії, який дуже важливий, але полікультурність тут не завжди прямо обговорюється.</p>

Проблема формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі різносторонньо відображена у працях науковців, а саме: М. Вурам (2021), D. Deardorff (2020), A. Fantini (2019), M. Bennett (2022) – розглядають міжкультурну комунікативну компетентність як базу готовності педагога до ефективного діалогу; Н. Бідюк (2021), І. Зязюн (2020), Т. Вдовичин (2022), Л. Сигаєва (2023), Л. Суценок (2024) – акцентують на інтеграції полікультурних цінностей у професійну підготовку та педагогічних умовах розвитку готовності; О. Савченко (2020), О. Пометун (2021), С. Шандрук (2024) – підкреслюють роль практико-орієнтованих методів (тренінги, проєкти, практики, академічна мобільність); Chen & Starosta (2021), Spitzberg

& Changnon (2020) – пропонують інструменти для діагностики когнітивного, афективного й поведінкового компонентів готовності.

Так, у працях зарубіжних науковців акцентується на значущості міжкультурної комунікації як ключової компетентності педагога. Так, М. Вуган (2021) розглядає міжкультурну комунікативну компетентність як основу ефективної професійної діяльності, яка включає знання, цінності та поведінкові навички. D. Deardorff (2020) підкреслює важливість емпатії, толерантності та здатності до діалогу як складників готовності до взаємодії. У свою чергу, М. Bennett (2022) описує моделі розвитку чутливості до культурних відмінностей, що допомагає педагогам уникати стереотипізації у спілкуванні.

Українські науковці різних часів теж звертались до проблеми пошуку шляхів рівноправного існування людей різних етносів, народів, національностей (М. Драгоманов, К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко та інш.).

Зокрема, І. Зязюн (2020)[16] наголошує на гуманістичній спрямованості педагогічної взаємодії як основі формування особистості майбутнього вчителя. Н. Бідюк (2021) акцентує на важливості інтеграції полікультурного компоненту у професійну підготовку педагогів. Т. Вдовичин (2022) визначає організаційно-педагогічні умови, що забезпечують розвиток готовності до міжособистісної взаємодії, а Л. Сигаєва (2023) пропонує практичні методи впровадження міжкультурного змісту в освітні програми.

Водночас сучасні науковці (О. Савченко, 2020; С. Шандрук, 2024) підкреслюють потребу у використанні практико-орієнтованих форм роботи – тренінгів, проєктної діяльності, програм міжнародної мобільності, які сприяють розвитку міжкультурної толерантності та комунікативної гнучкості студентів.

Варто зауважити, що сучасний механізм соціалізації здобувачів освіти, становлення яких відбувається у полікультурному просторі, здатний

спрогнозувати рівень їх комфортного перебування у професійній сфері та їх успішність у подальшій професійній діяльності.

Отже, формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі - одна з ключових проблем сучасності, оскільки ця готовність є базовою для забезпечення якості освіти у світі зростаючої культурної різноманітності. Українські дослідження вже роблять важливі кроки: аналізують психологічні, мотиваційні, комунікативні компоненти готовності; впроваджують практичні методи (ігри, аналіз ситуацій, тренінги). Але існує потреба розширення тематики (культурний компонент), удосконалення методів (комплексність, довготривалість), та тіснішого зв'язку теорії із практикою в реальному полікультурному середовищі.

1.2. Термінологічне поле дослідження

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі є однією з ключових проблем сучасної педагогічної науки та практики. В умовах глобалізації, активного культурного обміну та зростання соціальної різноманітності освіта виконує важливу роль у розвитку цінностей толерантності, міжкультурної компетентності та емпатії у студентів. Для ефективного дослідження цієї проблеми необхідним є чітке визначення та систематизація ключових термінів, що формують теоретичну основу дослідження.

Термінологічний аналіз дозволяє окреслити зміст понять «готовність майбутніх педагогів», «міжособистісна взаємодія», «полікультурний простір», «полікультурна компетентність», «толерантність», «професійна готовність до міжкультурної взаємодії» та інших, які є центральними для розуміння структури, компонентів і механізмів формування професійної компетентності в умовах культурного різноманіття. Систематизація цих понять сприяє формуванню цілісної наукової концепції, що відображає як теоретичні, так і

практичні аспекти розвитку педагогічної готовності до міжособистісної взаємодії.

Завданням цього параграфу є створити концептуальну основу дослідження через визначення термінів та характеристику їхніх ключових ознак, що дозволяє подальший аналіз методів та умов формування готовності майбутніх педагогів до ефективної діяльності у полікультурному освітньому середовищі.

Таким чином, розуміння ключових термінів і категорій є необхідною умовою для системного аналізу проблеми формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі [14]. Це дозволяє чітко окреслити об'єкт та предмет дослідження, визначити компоненти професійної готовності та виділити механізми її розвитку.

Наступною логічною стадією є представлення термінологічної матриці, що включає визначення основних понять, їхні ключові характеристики та наукові джерела, на яких базується дослідження. Така систематизація слугує фундаментом для подальшого аналізу педагогічних умов, методів та технологій формування готовності майбутніх педагогів до ефективної міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі (таблиця 2).

Таблиця 2

Термінологічна матриця основних понять дослідження та їх ключових характеристик

Поняття	Визначення	Ключові характеристики	Джерела
Готовність майбутніх педагогів	Інтегрована професійно-особистісна якість, що включає знання, уміння та ціннісно-мотиваційні орієнтації, необхідні для ефективного виконання професійних функцій	Когнітивний компонент (знання психології та педагогіки); мотиваційно-ціннісний (готовність до професійної діяльності, емпатія, толерантність); діяльнісний (навички організації та проведення навчального процесу)	Авхутська С., Андрущенко В., Зязюн І., Вдовичин Т.
Міжособистісна взаємодія	Процес обміну інформацією, емоціями та цінностями між людьми для досягнення	Комунікативні, соціальні та емоційні навички; активне слухання; здатність до	Бідюк Н., Chen G. M., Starosta W. J.

Поняття	Визначення	Ключові характеристики	Джерела
	взаєморозуміння і спільних цілей	конструктивного вирішення конфліктів; взаємодія в освітньому процесі	
Полікультурний простір	Соціально-педагогічне середовище, де співіснують і взаємодіють представники різних культур, мов, релігій і традицій	Культурне різноманіття; потреба у міжкультурній компетентності; розвиток толерантності та взаємоповаги	Byram M., Fantini A., Зязюн І., Сигаєва Л.
Полікультурна компетентність	Сукупність знань, умінь та ціннісних орієнтацій, що забезпечують ефективну взаємодію в умовах культурного різноманіття	Когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти; здатність розпізнавати культурні відмінності; розвиток комунікативної гнучкості та емпатії	Deardorff D., Bennett M., Вдовичин Т.
Толерантність	Усвідомлене прийняття й повага до поглядів, звичаїв та цінностей інших людей	Прийняття культурних відмінностей; самоконтроль; відсутність дискримінації; готовність до діалогу	Авхутська С., Андрущенко В., Spitzberg В., Changnon G.
Професійна готовність до міжкультурної взаємодії	Специфічний аспект готовності педагога, що полягає у володінні знаннями, уміннями та ціннісними орієнтаціями для ефективної комунікації з представниками різних культур	Інтеграція теорії та практики; адаптація педагогічних стратегій до культурного контексту; розвиток емоційної, соціальної та когнітивної гнучкості	Савченко О., Пометун О., Шандрук С.

Таким чином, проведений термінологічний аналіз дозволив виділити ключові поняття, що формують основу дослідження: готовність майбутніх педагогів, міжособистісна взаємодія, полікультурний простір, полікультурна компетентність, толерантність, професійна готовність до міжкультурної взаємодії.

Кожне з цих понять має багатокомпонентну структуру, що включає когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний аспекти, що забезпечує цілісність підходу до формування професійної готовності педагога в умовах культурного різноманіття.

Систематизація термінів і характеристик створює концептуальну основу для подальшого аналізу педагогічних умов, методів і технологій формування готовності майбутніх педагогів до ефективної взаємодії у полікультурному освітньому середовищі.

Наукові джерела свідчать про високу актуальність проблеми: у світі та Україні зростає потреба у педагогах, здатних діяти в умовах полікультурності, дотримуватися принципів толерантності та забезпечувати міжособистісний діалог на основі взаємоповаги.

1.3. Зміст і структура поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі»

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є ключовим завданням сучасної педагогіки, оскільки сучасний освітній процес відбувається в умовах зростаючого культурного та соціального різноманіття. Дослідники відзначають, що готовність до міжособистісної взаємодії визначає ефективність педагогічної діяльності та впливає на розвиток толерантності, емпатії та професійної компетентності [1;5].

Науковці розглядають готовність до міжособистісного спілкування як інтегровану професійно-особистісну якість, яка включає:

- когнітивний аспект: знання психологічних закономірностей комунікації, основ педагогіки та культурології, принципів міжкультурного діалогу [53;54];
- мотиваційно-ціннісний аспект: готовність приймати культурні відмінності, дотримуватися принципів толерантності, формувати етичну поведінку та професійну відповідальність [1;2;40;49];
- практичний (діяльнісний) аспект: здатність реалізовувати знання та цінності на практиці, адаптувати педагогічні стратегії до культурного контексту учнів та колег, ефективно налагоджувати комунікативні контакти [21; 57].

Це визначення підкреслює комплексний характер готовності: вона не зводиться лише до знань чи навичок, а включає цінності, мотиви та практичні дії педагога в культурно різноманітному середовищі.

На думку Н. Величко [5], В. Васютинського, Л. Кандибович, Я. Коломінського та інш., структура міжособистісної взаємодії має таку структуру: «1) певні спонукання (зацікавлення, розуміння потреби у взаємодії, співробітництві, спілкуванні тощо); 2) певна поведінка (мова, дії, жести, міміка тощо); 3) емоції і почуття (задоволення від спілкування, симпатія чи антипатія, взаємна атракція або негативні стани тощо); 4) пізнання (сприймання іншого, мислення, уява, уявлення); 5) саморегуляція, воля (витримка при відсутності взаєморозуміння, володіння собою у випадку конфлікту, надання допомоги іншим у важкій ситуації тощо)»[5].

Згідно з аналізом сучасних наукових праць, структура готовності до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі складається з трьох взаємопов'язаних компонентів:

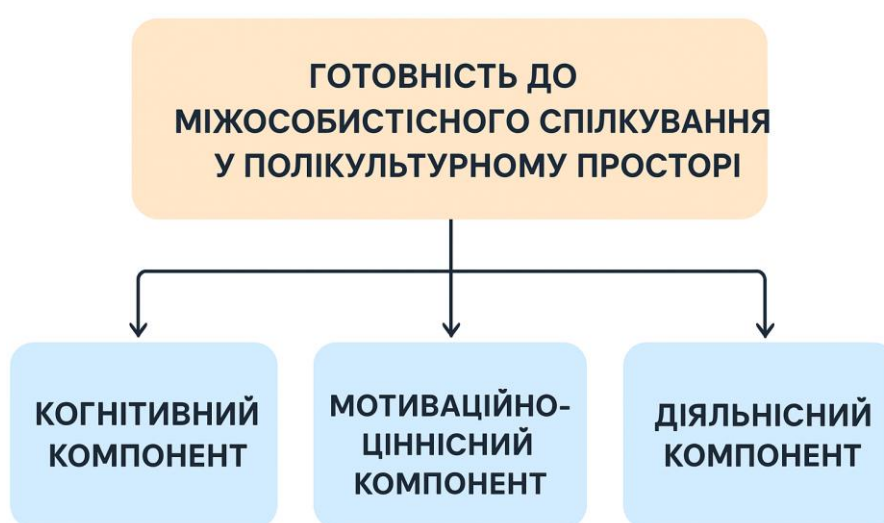
1. Когнітивний компонент, який включає знання психології спілкування, педагогічних методик, соціокультурних норм різних етнічних і культурних груп; усвідомлення ролі культури у формуванні цінностей, норм поведінки та емоційних реакцій.

Вчені зазначають, що глибокий когнітивний компонент забезпечує здатність до аналізу міжкультурних ситуацій та прийняття адекватних рішень [6;8].

2. Мотиваційно-ціннісний компонент, який включає прагнення до міжособистісного взаєморозуміння; сприйняття культурного різноманіття як цінності; формування етичних норм і толерантного ставлення до інших культур.

Дослідники підкреслюють, що саме мотиваційно-ціннісний аспект визначає готовність педагога діяти конструктивно у полікультурному середовищі, навіть у складних чи конфліктних ситуаціях [1; 2; 53].

3. Діяльнісний (практичний) компонент, який включає володіння комунікативними та організаційними навичками для налагодження ефективної взаємодії; використання активних методів навчання, тренінгів, рольових ігор та інших практико-орієнтованих технологій; адаптацію педагогічних стратегій до різних культурних контекстів. Практичний компонент забезпечує реалізацію когнітивних і мотиваційно-ціннісних знань у реальних педагогічних ситуаціях [40; 52]. (рис.1.)

Рисунок 1. Структура поняття «Готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі» (за С.Авхутською, В.Андрущенком[1; 2])

Важливо зазначити, що ці три компоненти готовності є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими, адже когнітивні знання без мотивації та практичних навичок не забезпечують ефективної взаємодії; мотиваційно-ціннісний аспект без практичного застосування знань не реалізується; діяльнісний компонент без розуміння культурного контексту та внутрішньої мотивації стає формальним і неефективним.

Поряд з цим дослідниця С.Кірсанова[19] по-іншому характеризує структуру готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі (рис.2).

Структура готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі

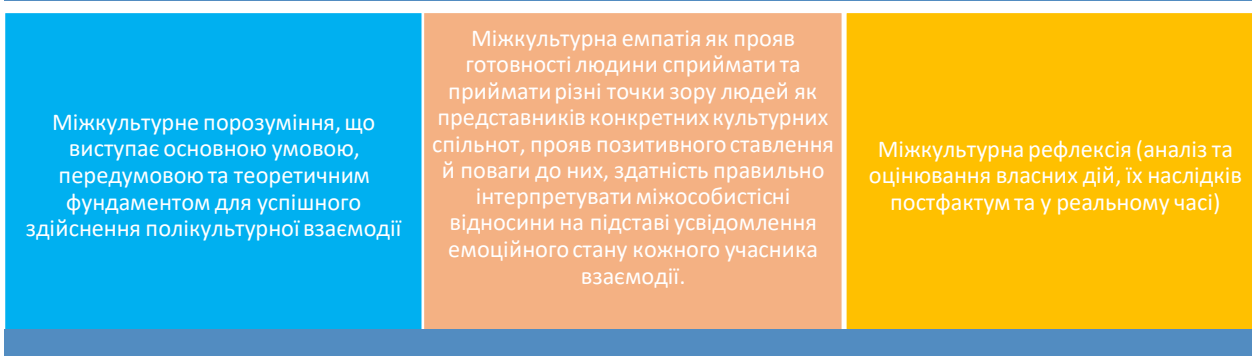

Рисунок 2. Структура готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі (за С.Кірсановою)

На думку дослідників, таке комплексне розуміння готовності відображає сучасний підхід до підготовки педагогів у полікультурному середовищі та забезпечує умови для ефективного розвитку полікультурної компетентності студентів [1; 3; 8; 54].

Українські дослідження (Авхутська С., Андрущенко В., Вдовичин Т., Сигаєва Л.) підкреслюють, що готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному середовищі формується через інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок і ціннісного ставлення до культурного різноманіття.

Зарубіжні дослідження (Byram M., Deardorff D., Bennett M., Fantini A.) наголошують на розвитку міжкультурної комунікативної компетентності, здатності до емпатії та гнучкості у поведінці, що забезпечує ефективну взаємодію у різних культурних контекстах (табл.3).

Таблиця 3

Компоненти готовності до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі: наукові підходи та критерії виміру

Компонент	Характеристика	Науковці, які досліджували	Критерії виміру
Когнітивний	Знання з культурології, психології та педагогіки; розуміння	Deardorff D. (2020), Bennett M. (2022), Fantini A. (2021),	- Рівень обізнаності; - Уміння аналізувати комунікативні ситуації;

Компонент	Характеристика	Науковці, які досліджували	Критерії виміру
	міжкультурних норм, бар'єрів, символів.	Авхутська С. (2021), Вдовичин Т. (2022)	- Інтерпретація культурних кодів.
Мотиваційно-ціннісний	Прийняття культурного різноманіття; толерантність; емпатія; орієнтація на гуманістичні цінності.	Вуган М. (2021), Авхутська С., Андрущенко В. (2020), Сигаєва Л. (2023)	- Толерантність; - Мотивація до взаємодії; - Рівень емпатії та позитивних установок.
Діяльнісний (практичний)	Комунікативні навички; уміння вирішувати конфлікти; організація співпраці у мультикультурних групах.	Бідюк Н. (2021), Fantini A. (2021), Bennett M. (2022), Сигаєва Л. (2023)	- Практичні навички; - Вирішення конфліктів; - Ефективність у полікультурному середовищі.

Для визначення практичної значимості нашого дослідження є необхідність визначити зміст ключового поняття, яким ми будемо оперувати у ході дослідження, а також окреслити компоненти готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі та критерії їх вияву.

Таким чином, поняття *«готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі»* - це багатовимірне утворення, яке інтегрує знання, цінності та практичні навички, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності в умовах культурного різноманіття.

Аналіз наукових напрацювань дає підстави виокремити у структурі досліджуваного поняття ключові компоненти (табл.4).

Таблиця 4

Структурні компоненти поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі»

Компонент	Характеристика	Критерії виміру
Когнітивний	Знання з культурології, педагогіки, психології спілкування; розуміння міжкультурних норм і бар'єрів; усвідомлення ролі мови та традицій.	- Рівень теоретичної обізнаності; - Уміння аналізувати міжособистісні ситуації; - Здатність інтерпретувати культурні коди.
Мотиваційно-ціннісний	Орієнтація на гуманістичні цінності; готовність приймати культурне різноманіття; емпатійність;	- Сформованість позитивних установок; - Мотивація до міжкультурної взаємодії;

	прагнення до конструктивного діалогу.	- Показники толерантності та емпатії.
Діяльнісний (практичний)	Комунікативні уміння і навички; здатність до врегулювання конфліктів; організація співпраці у полікультурних групах; адаптивність.	- Рівень розвитку комунікативних навичок; - Уміння вирішувати конфлікти; - Ефективність практичної взаємодії у полікультурному середовищі.

Кожна досліджувана характеристика особистості може бути сформована більшою чи меншою мірою. Для проведення у подальшому діагностичного обстеження майбутніх педагогів на предмет сформованості у них готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі ми маємо визначити ці рівні за кожним із компонентів та критеріями їх виміру.

Низький рівень (репродуктивний)

На цьому рівні готовність майбутнього педагога є фрагментарною. Він характеризується наявністю лише поверхових знань та відсутністю чітко сформованих установок на взаємодію в умовах культурного різноманіття. У науковій літературі такий рівень ототожнюють з етноцентризмом (М. Bennett, 1993), коли особистість розглядає інші культури крізь призму власних цінностей. Дослідження О. Пометун [35] також показують, що саме на цьому етапі майбутні педагоги демонструють схильність до стереотипів і комунікативної пасивності.

2. Середній рівень (адаптивний)

Цей рівень характеризується поступовим усвідомленням важливості культурного різноманіття та набуттям базових навичок міжкультурної адаптації. Згідно з концепцією *intercultural communicative competence* М. Мичковської [29], формуються елементи культурної свідомості та навички інтерпретації культурних відмінностей. Майбутній педагог на цьому рівні здатен до міжкультурного діалогу в типових ситуаціях, проте ще не завжди успішно справляється з конфліктними чи нестандартними комунікативними викликами. Українські дослідники (Л. Сигаєва [43], С. Авхутська [1])

вказують, що цей рівень є перехідним і потребує педагогічної підтримки для переходу на вищий щабель.

3. Високий рівень (творчо-інтегративний)

На найвищому рівні готовність до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі стає інтегрованою компетентністю. Майбутній педагог не лише володіє знаннями та вміннями, а й здатен творчо застосовувати їх у професійній практиці. Згідно з моделлю *intercultural competence* D. Deardorff [57], цей рівень передбачає сформованість ціннісних орієнтацій, емпатійність, толерантність і здатність до рефлексії. Саме тут проявляється так званий полікультурний професіоналізм [16], який дозволяє педагогу гармонійно організовувати міжособистісну та професійну взаємодію у мультикультурному середовищі.

Таким чином, кожен рівень сформованості готовності можна розглядати як етап професійного становлення майбутнього педагога:

- від етноцентризму та комунікативної пасивності (низький рівень),
- через міжкультурну адаптацію та розвиток толерантності (середній рівень),
- до інтегрованої міжкультурної компетентності й творчої реалізації у професії (високий рівень).

Ця трирівнева модель дозволяє не лише описати стан готовності, а й визначити педагогічні умови та індикатори її формування, що має значний практичний потенціал для системи професійної освіти.

У своєму дослідженні ми будемо послуговуватись наступними рівнями сформованості досліджуваної характеристики за її компонентами та критеріями вияву (табл.5).

Таким чином, готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є багатокомпонентним феноменом, що охоплює когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний рівні. Такий підхід підтверджується у працях зарубіжних (M. Byram, D. Deardorff, M. Bennett, A. Fantini) та українських учених (С. Авхутська, В. Андрущенко, Л. Сигаєва,

Т. Вдовичин, Н. Бідюк), які наголошують на необхідності поєднання знань, цінностей та практичних умінь для успішної міжкультурної взаємодії.

Таблиця 5

Рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі

Рівень	Характеристика готовності	Когнітивний критерій	Мотиваційно-ціннісний критерій	Діяльнісний критерій
Низький (репродуктивний)	Фрагментарні знання, відсутність позитивних установок, комунікативна невпевненість, етноцентричні орієнтації.	Поверхові знання про інші культури, стереотипність мислення.	Байдужість до культурного різноманіття, низька толерантність, відсутність мотивації до діалогу.	Труднощі у спілкуванні, уникання міжкультурних контактів, невміння долати бар'єри.
Середній (адаптивний)	Часткова готовність, прагнення до діалогу, базові комунікативні навички, вибіркоче прийняття різноманіття.	Базові знання про культури, здатність адаптуватися до відмінностей.	Усвідомлення важливості толерантності, позитивне, але нестійке ставлення до інших культур.	Участь у спілкуванні в стандартних ситуаціях, часткове подолання комунікативних бар'єрів.
Високий (творчо-інтегративний)	Цілісна готовність, інтеграція знань, цінностей і вмінь, творче застосування у професійній діяльності.	Системні знання про культури, здатність до культурної рефлексії.	Усвідомлене прийняття культурного різноманіття, гуманістичні орієнтації, висока емпатійність.	Ефективне володіння комунікативними стратегіями, конструктивне вирішення конфліктів, організація партнерської співпраці.

Когнітивний компонент забезпечує базу знань про культурні особливості, мову, норми та традиції, що дозволяє майбутньому педагогу орієнтуватися у різних соціокультурних середовищах. Його вимірюваність можлива через рівень обізнаності, здатність інтерпретувати культурні символи та аналізувати комунікативні ситуації.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає ставлення особистості до культурного різноманіття, рівень толерантності, емпатії, гуманістичних орієнтацій та внутрішню готовність до конструктивного діалогу. Він є фундаментом для формування міжкультурної компетентності педагога, адже саме ціннісні установки визначають його поведінку в умовах багатокультурності.

Діяльнісний (практичний) компонент є найбільш прикладним, оскільки проявляється у здатності педагога застосовувати комунікативні вміння у професійній діяльності, долати міжкультурні бар'єри, врегульовувати конфлікти та організовувати співпрацю в мультикультурних групах.

Взаємодія трьох компонентів створює цілісну модель готовності майбутнього педагога, де знання (когнітивний рівень) виступають підґрунтям, цінності (мотиваційний рівень) – внутрішнім регулятором, а практичні навички (діяльнісний рівень) – інструментом реалізації готовності у професійній діяльності.

Визначення критеріїв вимірювання кожного з компонентів (обізнаність, толерантність, емпатія, практичні навички, ефективність комунікації) відкриває можливості для проведення емпіричних досліджень і діагностики рівня готовності студентів педагогічних спеціальностей, що має як теоретичне, так і практичне значення.

Таким чином, формування готовності до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі варто розглядати як інтегративний процес, який поєднує навчання, виховання та практичну підготовку майбутніх педагогів. Водночас дана готовність є одним із ключових чинників успішності професійної діяльності в умовах глобалізації та мультикультурних викликів сучасного суспільства.

ВИСНОВКИ до розділу 1

Виконавши завдання першого (теоретичного) розділу, ми дійшли наступних висновків:

1. У глобалізованому світі педагог постає не лише транслятором знань, а й посередником культур, який здатен забезпечити атмосферу толерантності, взаємоповаги та співпраці. Відтак, готовність до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі є не тільки педагогічною компетентністю, а й показником соціальної зрілості, духовності та культурної інтегрованості особистості.

Сучасні виклики – активні міграційні процеси, культурна мобільність, загострення міжетнічних і міжконфесійних відносин – вимагають від педагогів високого рівня міжкультурної компетентності. Це підтверджує необхідність створення відповідних педагогічних умов, використання інноваційних освітніх технологій і включення студентів у практики міжкультурної взаємодії.

2. Наукові джерела свідчать про високу актуальність проблеми: у світі та Україні зростає потреба у педагогах, здатних діяти в умовах полікультурності, дотримуватися принципів толерантності та забезпечувати міжособистісний діалог на основі взаємоповаги. Здійснено термінологічний аналіз ключових понять дослідження, а саме: готовність майбутніх педагогів, міжособистісна взаємодія, полікультурний простір, полікультурна компетентність, толерантність, професійна готовність до міжкультурної взаємодії.

3. Готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі - це багатовимірне утворення, яке інтегрує знання, цінності та практичні навички, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності в умовах культурного різноманіття.

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є не лише важливою науковою

проблемою, але й нагальною практичною потребою, що має безпосередній вплив на якість освіти, рівень соціальної злагоди та інтеграцію України у світовий освітньо-культурний простір.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі

У сучасному освітньому середовищі, яке характеризується полікультурністю та глобалізаційними процесами, важливим завданням є формування готовності майбутніх педагогів до ефективного міжособистісного спілкування. Це забезпечує не лише професійну компетентність, а й сприяє розвитку толерантності, взаєморозуміння та гармонійного співіснування в багатокультурному суспільстві.

Вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури показує, що досі відсутня єдина позиція щодо визначення понять «умова» та «педагогічна умова». У філософському дискурсі категорія «умова» розглядається як сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, необхідних для існування й розвитку певного явища чи предмета, тобто як середовище та обставини, що забезпечують його появу й функціонування. У тлумачних словниках це поняття пояснюється як обставини або особливості реальної дійсності, за яких щось відбувається чи реалізується; як сукупність положень чи даних, що становлять основу певного процесу [45].

У тлумачному словнику, поняття «умова» має багато значень, серед них можна виділити наступні: 1) необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності [4, 1506].

У педагогічному контексті поняття умови визначається через поєднання природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, що здатні вплинути

на фізичний, моральний, психічний розвиток особистості, її поведінку, виховання, навчання та формування особистості [30].

Науковиця В. Манько трактувала педагогічні умови як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність освітнього процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [27, с. 155].

На думку А. Литвина та О. Мацейка, педагогічні умови створюються цілеспрямовано в освітньому середовищі для підвищення його результативності та впровадження інноваційних підходів [26, с. 46].

Науковиця О. Зеленська, досліджуючи особливості формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, вважає ефективними такі педагогічні умови: забезпечення полікультурної спрямованості змісту гуманітарних дисциплін; організація різносторонньої взаємодії здобувачів освіти у різних видах комунікативної діяльності для накопичення практичного досвіду полікультурного спілкування [13, с. 6].

Для нашого дослідження є цікавими дві групи організаційнопедагогічних умов: перша – спрямована на забезпечення процесу формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи (рівень професійності педагогів, мотивація учнів); друга – спрямована на вдосконалення зазначеного процесу (матеріально-технічне, управлінське, навчально-методичне) [20].

У межах нашого дослідження ми будемо оперувати наступним визначенням поняття «педагогічні умови»: *організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжкультурної взаємодії у полікультурному просторі – це система взаємопов'язаних педагогічних, управлінських та освітніх факторів і заходів, які створюють сприятливе середовище для розвитку у здобувачів освіти знань, умінь, ціннісних орієнтирів та навичок ефективної міжкультурної комунікації, забезпечують цілеспрямовану підготовку до професійної діяльності в умовах*

полікультурного освітнього простору та сприяють формуванню толерантності, емпатії та здатності до конструктивної взаємодії з представниками різних культур.

Якщо виходити з припущення, що будь-який освітній процес спрямований на досягнення певного результату, що засвідчує його доцільність і ефективність, то міжкультурна освіта і виховання передбачають формування полікультурної компетентності, що, в свою чергу, передбачає сформованість уміння вести міжкультурну взаємодію у полікультурному просторі [15]. Ця якість включає знання й уявлення про культурну різноманітність, а також поведінкові моделі, які у своєму поєднанні з ціннісними установками створюють підґрунтя для ефективної міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі.

Для ефективного формування готовності до міжособистісного спілкування необхідно створити відповідні організаційно-педагогічні умови:

- Інтеграція міжкультурної компетентності в навчальні програми: включення курсів з міжкультурної комунікації, етики, соціальної психології.
- Практична діяльність: організація тренінгів, рольових ігор, міжкультурних обмінів.
- Підтримка інклюзивного середовища: створення умов для вільного вираження різних культурних ідентичностей.
- Професійний розвиток викладачів: підвищення кваліфікації педагогічного складу у сфері міжкультурної комунікації.

Ці умови сприяють формуванню у студентів не лише професійних знань, а й соціальних навичок, необхідних для ефективної взаємодії в багатокультурному середовищі.

Важливу роль у формуванні готовності до міжособистісного спілкування відіграють інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ):

- Дистанційне навчання: можливість взаємодії з представниками різних культур через онлайн-платформи.

- Мультимедійні ресурси: використання відео, подкастів, вебінарів для ознайомлення з культурними особливостями.
- Соціальні мережі: створення спільнот для обміну досвідом та ідеями.

Застосування ІКТ дозволяє розширити межі навчального процесу та забезпечити доступ до різноманітних культурних ресурсів.

Крім іншого, успішна реалізація організаційно-педагогічних умов потребує: співпраці з міжнародними освітніми установами: організація обмінів, спільних проектів; залучення студентів до волонтерської діяльності: участь у міжкультурних заходах, допомога мігрантам; оцінювання ефективності: моніторинг та аналіз результатів впроваджених заходів.

Таким чином, формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є складним і багатогранним процесом, що вимагає системного підходу та інтеграції різних аспектів навчання. Створення відповідних організаційно-педагогічних умов, активне використання ІКТ та залучення студентів до практичної діяльності є ключовими факторами успіху в цьому процесі (табл.6).

Таблиця 6

Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі

№	Організаційно-педагогічна умова	Компоненти	Приклади реалізації
1	Інтеграція міжкультурної компетентності в навчальні програми	- Теоретичний: курси з міжкультурної комунікації, соціальної психології, етнопедагогіки- Практичний: інтерактивні заняття, кейс-стаді, рольові ігри- Ціннісний: формування толерантності, емпатії, поваги до культурних відмінностей	- Міждисциплінарні проекти для дітей різних культур- Гостьові лекції експертів з інших культур
2	Практична діяльність	- Тренінги та семінари: активне слухання, невербальна комунікація, розв'язання конфліктів- Рольові ігри та симуляції: моделювання культурних конфліктів- Проекти	- «Міжкультурні клуби» для спілкування студентів- Тренінги на теми стереотипів та міжкультурних бар'єрів

№	Організаційно-педагогічна умова	Компоненти	Приклади реалізації
		та кейси: участь у культурних заходах	
3	Підтримка інклюзивного середовища	- Соціальна підтримка: наставництво, психологічна допомога- Організаційні заходи: тижні культур, інтеграція свят- Освітні ресурси: література, мультимедіа	- Студентські виставки культурних традицій- Колективні обговорення культурних непорозумінь
4	Професійний розвиток викладачів	- Підвищення кваліфікації: курси, семінари, тренінги- Методичне забезпечення: розробка методичних рекомендацій- Науково-методичне супроводження: конференції, публікації	- Регулярні семінари з міжкультурної педагогіки- Наставництво та коучинг для молодих викладачів
5	Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)	- Дистанційні платформи: Zoom, Google Meet, Moodle- Мультимедійні ресурси: відео, подкасти, інтерактивні кейси- Соціальні мережі та форуми: обмін досвідом, дискусії	- Онлайн-спільноти для спілкування з іноземними студентами- Інтерактивні відеосценарії для моделювання культурних ситуацій

У ході дослідження організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі встановлено, що успішне формування цієї компетентності є результатом системної взаємодії кількох ключових складових[24]. По-перше, важливим є створення педагогічного середовища, яке сприяє розвитку толерантності, емпатії та міжкультурного діалогу, забезпечує активну участь студентів у навчально-виховному процесі і включає різноманітні форми взаємодії: дискусії, рольові ігри, тренінги, інтерактивні практикуми.

По-друге, значну роль відіграють змістові та методичні компоненти навчання: використання спеціально розроблених навчальних програм, модулів та методичних матеріалів, які орієнтовані на розвиток полікультурної компетентності, комунікативної гнучкості та професійної готовності до міжособистісної взаємодії у різноманітних соціокультурних контекстах.

По-третє, ефективність процесу формування готовності забезпечується організаційними умовами: оптимальним плануванням навчальної діяльності, впровадженням системи наставництва та супервізії, підтримкою академічної свободи та самостійності студентів у виборі форм взаємодії.

Таким чином, сформованість готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі є комплексним результатом цілеспрямованої організаційно-педагогічної роботи, що передбачає інтеграцію змістових, методичних і організаційних складових навчального процесу та активне включення студентів у міжкультурну комунікацію. Реалізація зазначених умов створює передумови для підвищення професійної компетентності майбутніх педагогів і їх здатності ефективно взаємодіяти у полікультурному освітньому середовищі.

2.2. Зміст, форми і методи реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі

У попередньому параграфі ми визначили організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх педагогів готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі. Метою наступного параграфу логічно є визначення змісту, форм і методів практичного впровадження визначених організаційно-педагогічних умов в освітній процес реального закладу освіти.

Хочемо зауважити, що результативність формування у майбутніх педагогів готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі в умовах уосвітнього середовища конкретного закладу освіти залежить від особливостей організації освітнього процесу, який ми трактуємо як спеціально організовану систему виховної роботи в аудиторній і позааудиторній роботі. При цьому чільним завданням визначаємо створення оптимальних організаційно-педагогічних умов з формування полікультурного світогляду.

Зміст педагогічних умов

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування в полікультурному просторі передбачає інтеграцію знань, умінь і ставлень, що сприяють ефективній взаємодії в умовах культурного різноманіття. Зміст педагогічних умов включає:

Мотиваційно-ціннісну складову, що охоплює розвиток толерантності, емпатії та готовності до міжкультурного діалогу.

Когнітивно-пізнавальну складову, яка передбачає ознайомлення з основами міжкультурної комунікації, етнопедагогіки та міжкультурної психології.

Діяльнісно-практичну складову, що включає формування навичок ефективного спілкування, управління конфліктами та адаптації в багатокультурному середовищі.

2. Форми реалізації педагогічних умов

Для ефективно реалізації педагогічних умов використовуються різноманітні форми навчання та взаємодії:

Лекційні та семінарські заняття, що забезпечують теоретичну підготовку з питань міжкультурної комунікації.

Інтерактивні методи, такі як рольові ігри, дебати, тренінги, що сприяють розвитку практичних навичок спілкування.

Проектна діяльність, яка дозволяє студентам розробляти та реалізовувати проекти, спрямовані на вирішення міжкультурних проблем.

Педагогічна практика, що забезпечує реальний досвід взаємодії з представниками різних культур у навчальному процесі.

3. Методи реалізації педагогічних умов

Для досягнення поставлених цілей застосовуються різноманітні методи: методи активного навчання, такі як метод кейсів, методи групової роботи, мозковий штурм, що сприяють розвитку критичного мислення та комунікативних навичок; методи моделювання міжкультурних ситуацій, що дозволяють студентам практикувати навички спілкування в умовах,

наближених до реальних; методи самоосвіти та саморозвитку, що включають самостійне вивчення літератури, участь у культурних заходах, спілкування з носіями інших культур.

Приклади конкретних вправ і завдань для кожного етапу впровадження педагогічних умов формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі подано нижче (табл.7).

Таблиця 7

Приклади прав і завдань для кожного етапу впровадження педагогічних умов формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі

Етап	Форми реалізації	Методи реалізації	Приклади завдань / вправ	Очікувані результати
Підготовчий	Лекції, семінари, ознайомчі заняття	Лекційно-семінарська робота, метод кейсів, бесіда	- Міні-лекція «Полікультурна комунікація: виклики XXI століття»; - Аналіз кейсу «Конфлікт у полікультурній групі»; - Обговорення: «Що означає бути толерантним?»	Усвідомлення цінності полікультурного спілкування, формування мотивації до навчання
Основний	Інтерактивні тренінги, рольові ігри, дебати, проектна діяльність	Метод проектів, моделювання ситуацій, мозковий штурм, групова робота	- Рольова гра «Учитель у класі з багатонаціональними учнями»; - Дебати: «Чи можна подолати культурні бар'єри через освіту?»; - Проект «Календар культурних свят світу» (створення інтерактивного продукту); - Мозковий штурм: «Як реагувати на стереотипи?»	Формування комунікативних умінь, розвиток емпатії, здатності до конструктивного діалогу
Практичний	Педагогічна практика у полікультурному середовищі,	Наставництво, супервізія, спостереження, коучинг	- Проведення заняття у класі з учнями різних національностей; -	Практичний досвід взаємодії з представниками різних культур,

Етап	Форми реалізації	Методи реалізації	Приклади завдань / вправ	Очікувані результати
	участь у конференціях та міжнародних обмінах		Участь у студентських конференціях з тематики толерантності; - Онлайн-зустріч зі студентами-партнерами з іншої країни; - Підготовка мультимедійного блогу «Моя комунікація в полікультурному середовищі»	розвиток професійної адаптивності
Рефлексивний / заключний	Обговорення результатів, рефлексивні сесії, самооцінка	Рефлексія, самоаналіз, аналіз кейсів, дискусії	- Написання есе «Мій шлях до міжкультурної компетентності»; - Анкетування та самооцінка «Наскільки я готовий до роботи у полікультурному класі?»; - Коло рефлексії: «Що я дізнався нового про себе?»; - Аналіз ситуації: «Як вирішити конфлікт між учнями різних культур?»	Усвідомлення власних здобутків, визначення напрямів подальшого самовдосконалення, готовність до практичного застосування знань

Таким чином, ефективна реалізація педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі вимагає комплексного підходу, що поєднує теоретичну підготовку, практичний досвід та особистісний розвиток студентів. Використання різноманітних форм і методів навчання сприяє розвитку необхідних компетентностей та готовності до професійної діяльності в умовах культурного різноманіття.

Досвід організації полікультурного освітнього середовища у Дніпровському фаховому педагогічному коледжі є прикладом успішної

інтеграції міжособистісного спілкування в умовах культурного різноманіття. Коледж активно впроваджує інноваційні методи навчання, спрямовані на розвиток комунікативних навичок студентів у багатокультурному контексті.

Одним із напрямів є проведення науково-практичних конференцій, таких як «Цінуймо мову над усі скарби», де обговорюються питання міжкультурної комунікації та ефективної взаємодії в багатокультурному середовищі. У цих заходах беруть участь викладачі та студенти, що сприяє розвитку міжособистісних комунікативних навичок і формуванню толерантності та взаємоповаги серед учасників.

Також, у рамках навчального процесу, застосовуються інтерактивні методи, такі як рольові ігри, тренінги та дебати, що дозволяють студентам практикувати навички міжкультурного спілкування та адаптації в різноманітних соціокультурних контекстах. Ці методи сприяють розвитку емпатії, критичного мислення та здатності до конструктивної взаємодії в умовах культурного різноманіття.

Коледж активно співпрацює з міжнародними партнерами, що дозволяє студентам брати участь у обмінах, стажуваннях та спільних проектах, спрямованих на розвиток міжкультурної компетентності. Ця співпраця сприяє поглибленню розуміння різних культур, традицій та цінностей, що є важливим аспектом формування готовності до міжособистісного спілкування в полікультурному просторі.

Загалом, досвід Дніпровського фахового педагогічного коледжу свідчить про ефективність комплексного підходу до організації полікультурного освітнього середовища, що включає теоретичну підготовку, практичні заняття та міжнародну співпрацю, сприяючи формуванню готовності майбутніх педагогів до ефективної міжособистісної взаємодії в умовах культурного різноманіття.

ВИСНОВКИ до розділу 2

Таким чином, аналіз теоретичних джерел та практичного досвіду дозволяє стверджувати, що формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є складним, багаторівневим процесом, який потребує інтеграції мотиваційних, когнітивних та діяльнісно-практичних компонентів. Педагогічні умови, створені для цього, повинні забезпечувати розвиток толерантності, емпатії, міжкультурної комунікативної компетентності та здатності адаптуватися до різних культурних контекстів.

Ефективність процесу формування готовності значною мірою залежить від змісту та методів реалізації педагогічних умов. Використання інтерактивних методів навчання (рольові ігри, тренінги, дебати, проектна діяльність) дозволяє студентам отримати практичний досвід взаємодії в полікультурному середовищі та формує навички конструктивного вирішення конфліктних ситуацій.

Особлива увага має приділятися організації толерантного та підтримуючого освітнього середовища, яке включає можливості для саморозвитку, самопізнання та участі у культурних та міжнародних проектах. Досвід Дніпровського фахового педагогічного коледжу показує, що поєднання теоретичних занять, інтерактивних практикумів та участі у конференціях і міжнародних обмінах сприяє більш ефективному формуванню міжособистісної компетентності у студентів.

Комплексний підхід до організації педагогічних умов включає взаємодію змістових, формальних та методичних складових, що забезпечує системність навчального процесу. Педагогічні умови повинні не лише передбачати набуття знань, але й створювати можливості для розвитку практичних навичок, критичного мислення та рефлексивної діяльності, що дозволяє майбутньому педагогу ефективно функціонувати у полікультурному просторі.

Використання сучасних освітніх технологій та методів активного навчання сприяє формуванню стійкої готовності студентів до міжособистісної взаємодії, розвитку їх комунікативної гнучкості та здатності до конструктивного вирішення культурних та соціальних конфліктів. Таким чином, педагогічні умови реалізуються як багаторівнева система, яка поєднує теоретичну підготовку, практичну діяльність та особистісний розвиток студентів.

Впровадження системи педагогічних умов у навчальний процес створює передумови для формування у майбутніх педагогів високого рівня професійної компетентності та готовності до ефективної міжособистісної взаємодії в умовах полікультурного освітнього середовища. Це підтверджується позитивними результатами реалізації практик у Дніпровському фаховому педагогічному коледжі, де застосування інтерактивних методів та проектної діяльності сприяє розвитку полікультурної компетентності студентів.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

3.1. Організація емпіричного дослідження проблеми

Актуальність у сьогоднішній порушеної нами проблеми формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі та сформована мета спонукають нас до проведення емпіричного дослідження проблеми, що передбачає розробку діагностичної методики, визначення вихідного рівня сформованості у майбутніх педагогів-учасників експерименту готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі та підготовку методичних рекомендацій стосовно формування досліджуваної якості.

Нами було організовано та проведено емпіричне дослідження, у якому взяли участь 50 здобувачів освіти рівня молодший фаховий бакалавр спеціальностей А3 Початкова освіта та А2 Дошкільна освіта.

Формування готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі є складним і багаторівневим процесом. Для вивчення ефективності цього процесу необхідна системна діагностика, яка охоплює когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний компоненти.

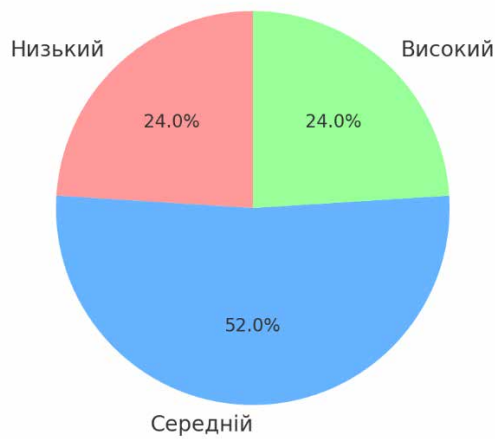
Діагностичні методики для визначення рівня сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі подано у таблиці 8.

Таблиця 8

Діагностичні методики на визначення рівня сформованості у майбутніх педагогів досліджуваної якості

Компонент	Методики	Короткий опис	Що діагностується
Когнітивний (знання про полікультурність, комунікацію, толерантність)	1. Тестування знань з міжкультурної комунікації 2. Метод кейсів 3. Анкетування з полікультурних питань	- Запитання на визначення понять, аналіз ситуацій, вибір правильної стратегії поведінки. - Аналіз реальних конфліктних кейсів. - Опитувальник щодо знання традицій, культурних норм різних народів.	Рівень знань і розуміння особливостей міжкультурного спілкування; здатність застосовувати знання у практиці.
Мотиваційно-ціннісний (ставлення, мотивація, цінності, толерантність)	1. Тест ціннісних орієнтацій М. Рокіча 2. Методика діагностики мотивації досягнення (А. Реан, В. Якунін) 3. Анкетування «Моє ставлення до культурного розмаїття»	- Виявляє значущі для студента цінності (гуманізм, толерантність, взаємоповага). - Показує рівень прагнення досягати результатів та взаємодіяти з іншими. - Опитування щодо готовності працювати з учнями різних культур.	Ставлення до культурного різноманіття, мотивація до толерантної взаємодії, орієнтація на співпрацю та прийняття іншого.
Діяльнісний (практичні вміння і навички спілкування)	1. Спостереження (під час тренінгів, практики, рольових ігор) 2. Методика КОС-2 (комунікативні та організаторські схильності) 3. Тест «Комунікативна толерантність» В. Бойка 4. Імітаційні завдання («полікультурний клас»)	- Фіксує прояви діалогічності, здатність уникати конфліктів, використання невербальних засобів. - Визначає рівень схильності організувати взаємодію. - Досліджує толерантність у спілкуванні. - Практичні вправи з відтворення ситуацій.	Сформованість практичних умінь комунікації, здатність організувати взаємодію, толерантність у реальному спілкуванні.

Результати діагностування за кожним із компонентів готовності подано на рис. 3,4,5.

Рисунок 3. Рівень сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі за когнітивним компонентом

Рисунок 4. Рівень сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі за мотиваційно-ціннісним компонентом

Рисунок 5. Рівень сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі за діяльнісним компонентом

Аналіз результатів діагностування респондентів на предмет сформованості у них готовності до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі виявив наступні результати:

-когнітивний компонент: більшість студентів (52%) перебувають на середньому рівні – вони володіють основними знаннями з полікультурної комунікації, однак демонструють фрагментарність у застосуванні цих знань на практиці. Високий рівень (24%) характеризується цілісним розумінням понять «полікультурність», «толерантність», умінням аналізувати конкретні кейси. Низький рівень (24%) свідчить про поверхові знання або стереотипні уявлення;

-мотиваційно-ціннісний компонент: половина студентів (50%) мають середній рівень мотивації та ціннісного прийняття культурного розмаїття. Водночас третина (34%) продемонструвала високий рівень: вони орієнтовані на співпрацю, демонструють позитивне ставлення до культурних відмінностей. Лише 16% мають низькі показники, що може бути пов'язано з недостатнім особистим досвідом міжкультурної взаємодії;

-діяльнісно-комунікативний компонент: найбільш проблемним виявився цей компонент, так як 30% студентів перебувають на низькому рівні, що свідчить

про труднощі у практичному застосуванні знань (ведення діалогу, попередження конфліктів, використання невербальних засобів). Середній рівень показали 44% студентів, тоді як лише 26% змогли продемонструвати високі комунікативні вміння (рис. 6).

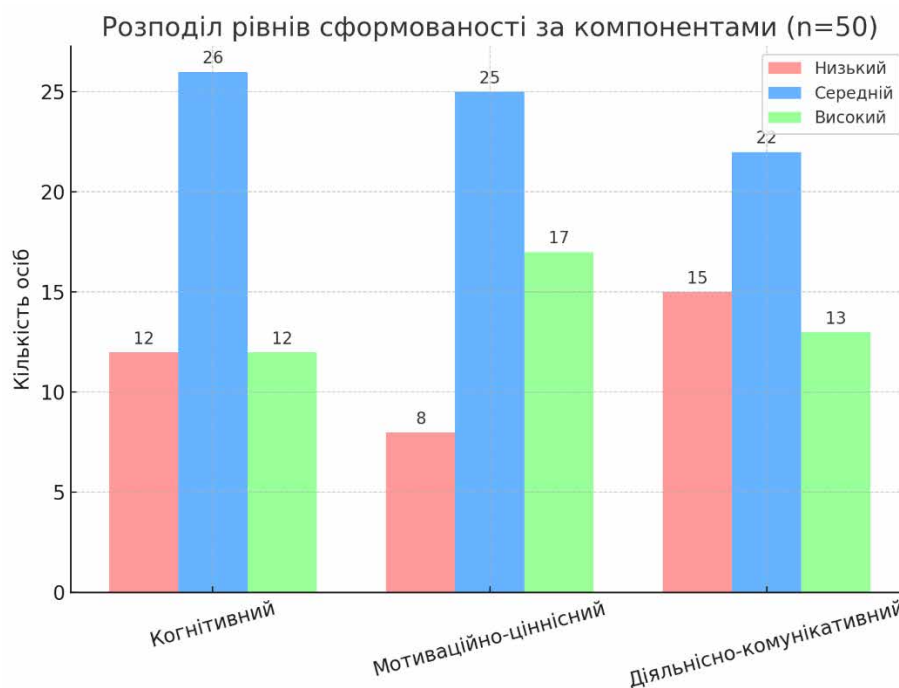

Рисунок 6. Розподіл рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному просторі за компонентами

Висновки за результатами діагностування: майбутні педагоги достатньо обізнані в теорії полікультурної взаємодії, але їм бракує практичного досвіду. Найбільш сформованим є мотиваційно-ціннісний компонент, адже студенти здебільшого виявляють готовність приймати культурну різноманітність.

Найбільш проблемною сферою є діяльнісно-комунікативний компонент, що потребує цілеспрямованої роботи через тренінги, рольові ігри, педагогічну практику у полікультурному середовищі. Загалом рівень готовності можна оцінити як середній, із потенціалом до зростання за умови впровадження відповідних організаційно-педагогічних умов.

3.2. Методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі

1. Загальні положення

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі є багатокomпонентним процесом, що включає розвиток знань, умінь і ставлень, необхідних для ефективної взаємодії з представниками різних культур. Методичні рекомендації покликані оптимізувати педагогічну діяльність викладачів, спрямовану на створення умов для формування полікультурної компетентності студентів, розвитку їх толерантності, емпатії та комунікативної гнучкості.

Методичні рекомендації розробляються на основі сучасних досліджень у сфері міжкультурної комунікації, педагогіки толерантності та полікультурної освіти (Тютюнник, 2024; Вдовичин, 2018; Биков, 2020). Вони передбачають системну інтеграцію змістових, формальних та методичних аспектів навчального процесу, а також активне включення студентів у практичну діяльність.

2. Основні принципи методичної роботи

Системність та послідовність – навчальна діяльність будується у логічній послідовності: від ознайомлення з теоретичними основами міжкультурної комунікації до практичного застосування знань у реальних і моделюваних ситуаціях.

Активізація пізнавальної діяльності студентів – використання інтерактивних методів навчання: рольові ігри, тренінги, дискусії, проекти та кейс-методи.

Індивідуалізація та диференціація – врахування індивідуальних особливостей студентів, їх попереднього досвіду, культурного та соціального середовища.

Рефлексивність і самооцінка – системне залучення студентів до аналізу власних комунікативних дій, оцінки ефективності взаємодії та формування стратегій вдосконалення.

Комплексність – інтеграція знань, умінь і ставлень через поєднання теоретичних занять, практичних тренінгів, проектної діяльності та участі у культурних і міжнародних заходах.

3. Зміст методичної роботи

Методична робота передбачає формування у студентів:

Знання: основи міжкультурної комунікації, культурні та соціальні особливості різних етнічних груп, правила етикету та комунікації в полікультурному середовищі.

Уміння: ефективно вести діалог у міжкультурному контексті, управляти конфліктними ситуаціями, адаптувати стиль спілкування до конкретного культурного середовища.

Ставлення: розвиток толерантності, емпатії, готовності до співпраці та взаємоповаги.

4. Форми та методи реалізації

Форми роботи:

Лекційні та семінарські заняття – для ознайомлення з теоретичними основами.

Інтерактивні тренінги та рольові ігри – для практичного відпрацювання комунікативних ситуацій.

Проектна діяльність – створення спільних міжкультурних проектів або презентацій.

Практика у полікультурному середовищі – робота з учнями різних культур, участь у міжнародних програмах та обмінах.

Дистанційні та онлайн-платформи – для спільної роботи з міжнародними студентами, вебінарів та дискусій.

Методи роботи:

Метод кейсів і аналіз реальних ситуацій.

Моделювання міжкультурних конфліктів і способів їх конструктивного вирішення.

Метод проектів та дослідницька діяльність.

Мозковий штурм, дебати та дискусії.

Самоаналіз та рефлексія.

Наставництво та супервізія досвідчених викладачів.

5. Етапи реалізації методичних рекомендацій

Підготовчий етап – ознайомлення студентів з основами міжкультурної комунікації, формування мотивації та інтересу до навчання.

Основний етап – інтеграція теоретичних знань з практичними завданнями, тренінги та рольові ігри, робота над проектами.

Заключний етап – рефлексія, самооцінка, аналіз досягнутих результатів, підготовка до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

6. Практичні рекомендації для викладачів

Використовувати інтерактивні методи як основний інструмент навчання. Забезпечити системне поєднання теорії та практики. Стимулювати участь студентів у міжнародних і міжкультурних проектах. Активно впроваджувати рефлексивні практики для розвитку самосвідомості та міжособистісних навичок (табл. 9).

Проводити регулярне оцінювання формування полікультурної компетентності та коригування освітнього процесу на основі отриманих результатів.

Таблиця 9

Етапи, форми, методи, очікувані результати для реалізації методичних рекомендацій щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі

Етап	Форми реалізації	Методи реалізації	Очікувані результати
Підготовчий	Лекції, семінари, ознайомчі заняття	Лекційно-семінарська робота, метод кейсів, бесіда	Ознайомлення студентів з основами міжкультурної комунікації, формування мотивації та позитивного ставлення до

Етап	Форми реалізації	Методи реалізації	Очікувані результати
			полікультурного спілкування
Основний	Інтерактивні тренінги, рольові ігри, дебати, проектна діяльність	Метод проєктів, моделювання міжкультурних ситуацій, мозковий штурм, групова робота	Розвиток практичних навичок спілкування, здатності до конструктивної взаємодії, емпатії та критичного мислення
Практичний	Педагогічна практика у полікультурному середовищі, участь у конференціях та міжнародних обмінах	Наставництво, супервізія, спостереження, коучинг	Набуття реального досвіду міжкультурної взаємодії, підвищення професійної компетентності та готовності до практичної діяльності
Рефлексивний / заключний	Обговорення результатів, рефлексивні сесії, самооцінка	Рефлексія, самоаналіз, аналіз кейсів, дискусії	Усвідомлення власних досягнень і прогалин, вироблення стратегій подальшого розвитку полікультурної компетентності та комунікативної гнучкості

Проводити регулярне оцінювання формування полікультурної компетентності та коригування освітнього процесу на основі отриманих результатів.

7. Висновки

Методичні рекомендації спрямовані на створення цілісної системи формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі. Їх реалізація забезпечує ефективне поєднання теоретичної підготовки, практичної діяльності та розвитку особистісних якостей студентів. Використання запропонованих форм і методів сприяє підвищенню рівня полікультурної компетентності, розвитку емпатії, комунікативної гнучкості та професійної готовності майбутніх педагогів до роботи у сучасному полікультурному освітньому середовищі.

Висновки до розділу 3

Система діагностування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії у полікультурному середовищі повинна бути багатокomпонентною та враховувати когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-емпатійний та діяльнісно-комунікативний аспекти. Це забезпечується застосуванням комплексу методів: тестових (для виявлення рівня знань), анкетних (для оцінки мотивації та ціннісних орієнтацій), спостережувальних (для фіксації практичних комунікативних умінь), а також спеціальних діагностичних методик (тест емпатії В. Бойка, «Індекс толерантності» Г. Солдатової, методика КОС-2 тощо).

Когнітивний компонент виявив, що у більшості студентів переважає середній рівень сформованості (52%). Це свідчить про достатню обізнаність у сфері міжкультурної комунікації, однак знання залишаються фрагментарними й часто не знаходять практичного застосування. Високий рівень (24%) характеризується цілісним розумінням сутності полікультурної взаємодії та здатністю аналізувати складні ситуації, тоді як низький рівень (24%) вказує на поверхневі або стереотипні уявлення.

□ Мотиваційно-ціннісний компонент має загалом позитивну динаміку: половина студентів (50%) демонструють середній рівень, ще 34% — високий. Це означає, що більшість майбутніх педагогів визнають важливість толерантності, гуманізму та співпраці в освітньому процесі. Низький рівень (16%) зустрічається рідше, проте вказує на наявність групи студентів, які не виявляють стійкої мотивації до міжкультурної взаємодії.

Діяльнісно-комунікативний компонент виявився найбільш проблемним: 30% студентів мають низький рівень, що свідчить про труднощі у практичному спілкуванні, недостатність умінь організувати діалог та врегульовувати конфлікти. У 44% студентів рівень середній, вони володіють певними навичками, проте не завжди застосовують їх адекватно в різних

ситуаціях. Лише 26% студентів демонструють високий рівень комунікативної готовності.

Загалом результати діагностики свідчать, що найбільш сформованим компонентом є мотиваційно-ціннісний, що підтверджує наявність позитивних установок на толерантність і полікультурність. Водночас найменш сформованим залишається діяльнісно-комунікативний, що вимагає впровадження у навчальний процес інтерактивних методів (рольові ігри, тренінги, кейс-метод, практичні заняття у полікультурному середовищі).

Отримані дані підтверджують доцільність застосування комплексної діагностики, яка дозволяє не лише виявити рівень сформованості готовності, але й визначити слабкі сторони підготовки майбутніх педагогів. Це створює підґрунтя для розробки цілеспрямованих методичних рекомендацій та програм розвитку комунікативної компетентності у полікультурному середовищі.

ВИСНОВКИ

Формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі як проблема сучасності є надзвичайно актуальною, оскільки процеси глобалізації, міграційні рухи та міжкультурна інтеграція значно впливають на сучасну освіту. Педагог має бути готовим не лише до передавання знань, а й до налагодження ефективної взаємодії між представниками різних культурних, етнічних та мовних груп, що вимагає високого рівня комунікативної, толерантної та міжкультурної компетентності.

У процесі дослідження було визначено термінологічне поле проблеми. Поняття «умови», «педагогічні умови», «полікультурність», «міжособистісне спілкування», «готовність до спілкування» розглядаються як взаємопов'язані категорії, що в сукупності формують наукове підґрунтя для аналізу досліджуваної проблеми. Уточнення термінології дозволяє уникнути неоднозначних трактувань і сформуванню цілісної методологічної бази.

Зміст і структура поняття «готовність до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі» розглядається як інтегративне утворення, що включає три основні компоненти:

- когнітивний (система знань про полікультурність, комунікацію, особливості взаємодії у багатокультурному середовищі);
  - мотиваційно-ціннісний (цінності гуманізму, толерантності, інтерес до іншої культури, внутрішня потреба у діалозі);
  - діяльнісний (практичні вміння та навички ефективної взаємодії, врегулювання конфліктів, застосування комунікативних стратегій).
- Така структура забезпечує цілісне розуміння феномену й дозволяє здійснювати його поетапне діагностування та формування.

У ході роботи було визначено організаційно-педагогічні умови, які сприяють формуванню готовності майбутніх педагогів: інтеграція міжкультурної компетентності в навчальні програми; практична діяльність;

підтримка інклюзивного середовища; професійний розвиток викладачів; використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Ці умови виступають підґрунтям для успішної професійної та особистісної реалізації студентів у майбутній діяльності.

Уточнено зміст, форми та методи реалізації педагогічних умов. Найбільш ефективними виявилися: інтерактивні лекції та семінари, дискусії, рольові та ділові ігри, тренінги міжкультурної толерантності, проєктна діяльність у міжнародних студентських групах, волонтерська робота з мігрантами й переселенцями. Серед методів слід виділити проблемно-діалогічні, евристичні, кейс-метод, рефлексивні технології та методи самопізнання.

Проведене емпіричне дослідження із застосуванням комплексу діагностичних методик (тестів, анкет, опитувальників, спостереження) на вибірці студентів педагогічних спеціальностей виявило, що: когнітивний компонент здебільшого перебуває на середньому рівні; мотиваційно-ціннісний - має позитивну динаміку з домінуванням середнього та високого рівнів; діяльнісний потребує вдосконалення, оскільки значна частина студентів має труднощі у практичному застосуванні знань та умінь. Отримані результати підтверджують доцільність системної педагогічної роботи у цьому напрямі.

На основі аналізу літератури, результатів емпіричного дослідження та власних напрацювань було розроблено методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі. Вони передбачають інтеграцію традиційних і сучасних освітніх технологій, упровадження тренінгових форм роботи, стимулювання міжкультурного діалогу в освітньому середовищі та формування навичок рефлексії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авхутська С. О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів історії в процесі професійної підготовки: автореф. дис.канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2013. 19 с.
2. Андрущенко В. Характер особистості: гармонія національних загальнолюдських цінностей, шляхи формування. *Вища освіта України*. 2009. № 1. С. 13-19.
3. Буряк О. Тенденції у сфері кросс-культурних комунікацій: ризики та перспективи формування глобальної єдності. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 55. Педагогічні науки. 2010 р. С. 59-65.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
5. Величко Н. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності педагога. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 54. Педагогічні науки. 2010. С. 61-65.
6. Гончаренко Л. А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів : навчальний посібник / За ред. В. В. Кузьменка. Херсон : РІПО, 2007. 176 с.
7. Гончаренко Л. А. Формування готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища в системі післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук. Південноукраїнський регіональний ін-т післядипломної освіти педагогічних кадрів. Херсон, 2006. 215 с.
8. Гулецька Я. Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наукспец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2008. 20 с.

9. Гуренко О. І. Формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів в умовах поліетнічного середовища: навч. посіб. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2007. 168 с.
10. Довгополова Я. В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу: дис... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2007. 206 с.
11. Дубасенюк О. А. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи. *Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців : зб. наук. пр. Житомир. держ. ун-ту імені І. Франка*. Житомир, 2013. С. 5-10.
12. Зеліковська О. О. Сутність та структура міжкультурної компетенції студентів вищих економічних навчальних закладів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія»*. № 2 (24). 2010. С. 213-216.
13. Зеленська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2012. 190 с.
14. Зданевич Л.В., Цегельник Т.М. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 117-122. Режим доступу: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_2/24.pdf
15. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 22 с.
16. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / За ред. І.А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 11-57.

17. Іваній І.В., Мехед О.Б. Формування готовності до міжнародної комунікації майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: ЦДУ імені Володимира Винниченка, 2023. Випуск 209. С. 22-26.
1. Качур М.С. Формування міжкультурної компетентності учнів 1-4 класів ЗЗСО України у процесі навчання єврейської традиції: вип.квал.робота магістра. Дніпро, 2023. 101 с.
2. Кендзьор П.І. Полікультурне виховання учнів у системі діяльності загальноосвітнього навчального закладу: дис. ...докт.пед.наук. Київ, 2017. 504 с.
18. Кірсанова С. С. Складові професійної готовності студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету. *Гірська школа українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук*. 2020. № 23. С. 106-110.
19. Кірсанова С. С. Педагогічні умови формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії у полікультурному вимірі педагогічної освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. Київ, 2020. Вип. 2 (18). С. 86-96.
20. Коберник О. М., Бялик О. В. Інноваційні технології навчання та виховання: навчальний посібник. Умань: Копіцентр, 2010. 210 с.
21. Ковалинська І.В. Поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 1 (13). С.65-78.
Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14315/1/359-924-1-PB.pdf>
22. Компанієць В. О. Сутність і особливості сучасного полікультурного виховання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. Вип. 6. Кн. 1. С. 62-67.
23. Концепція громадянської освіти України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

24. Котенко О. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму. *Імідж сучасного педагога*. 2010. № 10 (109). С. 38-41.
25. Кравець Р.А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: монографія. Вінниця: «Планер», 2017. 434 с.
26. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43-63.
27. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова*. Київ: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153-161.
28. Михальська С., Буйняк М.Г. Тренінг як метод підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти до партнерської взаємодії у професійній діяльності. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2022. № 19. Режим доступу: <https://aqce.com.ua/vipusk-n19/mihalska-s-bujnjak-mg-trening-jak-metod-pidgotovki-majbutnih-fahivciv-specialnoi-osviti.html>
29. Мичковська Р. В. Поняття «полікультура» та «полікультурне виховання» у сучасних наукових дослідженнях. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (3). С. 255-258. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39\(3\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39(3)_42)
30. Мурсамітова І.А., Гарбузюк Т.В. Національно-патріотичне виховання як засіб формування соціальних та життєвих компетентностей студентської молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки): зб. наук. праць*. Старобільськ, 2016. № 6. С.252-259.
31. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства : навч. посібн. для студ. ВНЗ / за заг. ред. Баханова К. О. Л.: ЗУКЦ, 2012. 164 с.

32. Олійник Т. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти. *Інноваційна педагогіка. Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/55/part_2/13.pdf.
33. Омелянчук І.І. Сутність поняття «полікультурність» як основоположного компонента в структурі міжкультурної комунікації. *Вісник психології і педагогіки*. Режим доступу: <http://surl.li/zkqenk>.
34. Онищенко М. Ю. До питання про структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Херсон. держ. ун-ту. Педагогічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 80 (3). С. 187-192.
3. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : навчальний посібник. За заг. ред. І. Зязюна. Київ : Вища школа, 2006. 606 с.
4. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Харків, 2008. 24 с.
5. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навчальний посібник / за ред. І.Л. Холковської. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
35. Пометун О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89-98. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14
36. Про освіту: Закон України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
37. Про вищу освіту: Закон України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
38. Сафонова І.О. Сутність і структура міжкультурної компетентності в контексті аксіологічного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. №3 (62). С.129-143.

39. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
40. Сігаєва Л.В. Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2016. Вип. 4. С. 213-229. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/profe_2016_4_18
41. Сідун Л. Розвиток полікультурної освіти у вищій школі США: дис. ...канд.пед.наук. 13.00.04. Ужгород-Тернопіль, 221. 243 с.
42. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
43. Солодка А. Крос-культурний тренінг: фасилітація взаємодії. *Науковий вісник мелітопольського державного університету. Серія: Педагогіка*, 2014р. № 1(12) С. 103-109.
44. Стрілець-Бабенко О.В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до міжособистісної взаємодії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. №207. С. 319-323. Режим доступу: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1475/1428>
45. Султанова Л. С. Полікультурна освіта майбутнього викладача закладу вищої освіти: теоретичний аспект: монографія. Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2018. 352 с.
46. Суший О.В. Стратегічні пріоритети розвитку освіти у контексті європейської інтеграції України: чи стане реформа в освіті запорукою успішних реформ в Україні в цілому? *Український соціум*. 2015. № 4(55). С. 85-96.
47. Сущенко А. В. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до роботи в умовах полікультурного середовища. *Збірник наукових праць Бердян. держ. пед. ун-ту. Сер. Педагогічні науки*. Бердянськ, 2005. Вип. 1. С. 120-128.
48. Цимбрило С. Педагогічні умови полікультурного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі вищого навчального закладу.

- Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2020 р., № 73, Т. 2. С. 243-248.
49. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Х. : Прапор, 2004. 640 с.
50. Юрченко О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2016. № 7 (61). С. 234-244.
51. Яковенко-Глушенкова Є. В. Підготовка майбутніх учителів-філологів до формування культури поведінки молодших школярів у поліетнічному середовищі: дис. ... канд. наук: 13.00.04. Київ, 2009. 232 с.
52. Banks J.A. *Multiethnic education: Theory and practice.* Boston: Allyn and Bacon, 1988. 312 p.
53. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence Revisited. *Multilingual Matters.* 2020. Vol.13 № 10. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3348218>
54. Deardorff D. K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education.* 2006. № 10. P. 241-266. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2136090>
55. Giroux H. A. Doing the Cultural Studies: Youth and the Challenge of Pedagogy. *Harvard Educational Review.* 1994. №3 (Vol.64.). P. 278-308.
56. Rakotomena M. H. Les ressources individuelles pour la compétence interculturelle individuelle. *In Revue internationale sur le travail et la société.* 2005. P. 668-691.
57. Zirkel S. The Influence of Multicultural Educational Practices on Student Outcomes and Intergroup Relations. *Teachers College Record .* 2008. Vol. 110. Number 6 (June 2008). P. 1147-1181.

Додаток А

Ігрові вправи на формування умінь і навичок продуктивної міжкультурної взаємодії (за Л.Сідун)

Вправа «Фраза по колу». Ведучий пропонує вибрати яку-небудь фразу, наприклад, «В США відсутня справжня демократія». Студенти групи, починаючи з першого, виголошують цю фразу по черзі. Кожний студент повинен вимовити фразу з новою інтонацією (питальною, окличною, питально-окличною, здивованою, стверджувальною, байдужою тощо). Якщо учасник не може успішно справитися із завданням, то він вибуває із гри, і так триває, поки не залишиться кілька учасників-переможців.

Вправа «Я тебе розумію». Кожний студент групи отримує фото незнайомої людини, уважно вивчає його кілька хвилин, а потім в усній формі описує її стан, настрій, почуття, бажання в цей момент. Потім студенти обмінюються фото. Те ж саме фото коментують різні студенти. В кінці група вирішує, хто із студентів найбільш вірогідно описав стан людини на фото.

Вправа «Нахаба». Пропонується якась життєва ситуація. Наприклад, хтось сказав що-небудь образливе людині (стосовно національної приналежності). Студентам пропонується розбитися на пари й розібрати таку ситуацію. Один учасник – «нахаба» висловлює образливе судження, інший повинен відреагувати експромтом, але так, щоб не виник конфлікт. Потім учасники міняються ролями. На закінчення проводиться конкурс на кращу відповідь у даній ситуації.

Перехідні журнали. Журнал передається від одного студента до іншого. Вони читають написану їхніми товаришами інформацію і пишуть свої враження, чи розпочинають іншу тему, перед тим як передати журнал іншому студенту. У подальшому почала широко використовуватися електронна пошта. Студенти роблять записи 1 - 2 рази на тиждень. У

діяльності кожного журналу приймає участь один професор. Він намагаються уникати авторитарного тону. Таким чином, студентам демонструється важливість створення такого навчального середовища, в якому оцінюється і вітається голос кожного.

Додаток Б

Діагностики рівня полікомунікативної емпатії

(за методикою І. Юсупова)

Мета: методика досліджує емпатію – емоційний відгук людини на переживання інших людей, що виявляється в співпереживанні (ідентифікація з іншим) і в співчутті (співчутливе ставлення до іншого). Підкреслимо, що оцінюється не сам факт переживання, а саме схильність до нього, оскільки прояв емоційного відгуку в реальних умовах пов'язаний з деякими соціальними обмеженнями.

Процедура. Методика є опитувальником з 36 тверджень, оцінюваних респондентами, за шестибальною шкалою.

Інструкція: здобувач освіти має висловити свою думку («не знаю», «ніколи», «іноді», «часто», «майже завжди», «завжди») щодо пропонованих стверджень.

Тест базується на діагностиці факторів, що обумовлюють розвитку суб'єкта емпатійного потенціалу: здатності до прийняття ролі; сензитивності; досвіду даного переживання в емоційній пам'яті досліджуваного. Тест кількісно фіксує образи дій суб'єкта емпатії, представлені як перерахування дискретного ряду відкритих змінних, актуалізованих вербальним описом і пов'язаних з відповідними їм ситуаціями.

З усього можливого спектру емпатійних реакцій діагностується лише 6 векторів співпереживання: а) з батьками; б) з тваринами; в) з людьми похилого віку; г) з дітьми; д) з героями художніх творів; е) в міжособистісних стосунках.

Обмеження даної методики полягає у тому, що при підрахунку загального бала та описі емпатії у людей з різними рівнями її прояву цей поділ по сферах не враховується. На думку І. Юсупова, загальний високий (середній, низький) рівень емпатії передбачає такі ж її рівні за всіма окремими сферами. Тому при аналізі результатів слід акцентувати увагу не на загальному

отриманому показнику емпатії, а саме на показниках за окремими шкалами тесту.

Обробка отриманих результатів.

Перед підрахунком результатів слід перевірити ступінь щирості студента. Якщо він відповів «ніколи» на ствердження за номерами 3, 9, 10, 11, 13, 28, 36 або «завжди» на ствердження 11, 13, 17, 26, то він не був щирим, а прагнув показати себе з кращої сторони.

Результати тесту можна брати на віру, якщо на перераховані ствердження здобувач освіти дав не більше трьох нещирих відповідей.

82–90 балів. Дуже високий рівень емпатійності. Людина дуже чутлива до образ, болісно реагує на критику. У спілкуванні тонко реагує на настрій співрозмовника, погано почувається в присутності «важких людей». Досить часто відчуває комплекс провини, побоюючись завдати комусь турбот або образити.

63–81 бал. Висока емпатійність. Людина чутлива до проблем оточуючих, великодушна, схильна пробачати іншим недоліки та помилки. З інтересом ставиться до людей. Емоційно чутлива, комунікабельна, швидко встановлює контакт і знаходить спільну мову. Намагається уникати конфліктів, знаходячи компромісні рішення. В оцінці довіряє власним відчуттям, ніж аналітичним висновкам.

37–62 бали. Нормальний рівень емпатійності, властивий більшості людей. У стосунках ця людина складає враження про інших швидше за їхніми вчинками. Їй властиві стримані емоційні прояви. У спілкуванні делікатна, зазвичай не висловлює свою точку зору, якщо не впевнена у її прийнятності оточуючими.

12–36 балів. Низький рівень емпатійності. Людина зазнає труднощі в установленні контактів з оточуючими, невпевнено почувається у компанії. Емоційні прояви інших здаються їй незрозумілими і безпідставними. Вона є прихильником точних формулювань і раціональних рішень. Друзі та знайомі відзначають її ділові якості.

11 балів і менше. Дуже низький рівень емпатійності. Відчуває труднощі у спілкуванні та встановленні контакту з оточуючими, особливо з дітьми та літніми людьми. Енергійна, іронічна, позбавлена сентиментальних проявів, зосереджена на собі. Хворобливо переносить критику на свою адресу. Не схильна поступатися власними інтересами заради почуттів інших людей.

Питання

1. Мені більше подобаються книги про подорожі, ніж книги про долю людей.
2. Дорослих людей дратує турбота батьків.
3. Мені подобається розмірковувати про причини успіхів або невдач людей.
4. Серед музичних творів віддаю перевагу сучасним.
5. Якщо хвора людина виявляє дратівливість та незадоволення, до цього слід ставитись поблажливо.
6. Хвору людину потрібно постійно підтримувати морально.
7. Стороннім людям не слід втручатися в особистісні конфлікти, що виникають між двома особами.
8. Старі люди зазвичай дуже образливі і вимогливі.
9. В дитинстві сумна музика викликала у мене смуток, навіть сльози.
10. Якщо мої батьки роздратовані, то це впливає і на мій настрій.
11. Мені байдуже, що мене хтось критикує.
12. Мені більше до вподоби роздивлятися портрети, ніж пейзажі або натюрморти.
13. Я вибачаю батьків, навіть у тих випадках, коли вони неправі.
14. Якщо кінь погано працює, його потрібно бити.
15. Коли я читаю про драматичні події з життя людей, то переживаю так, наче це відбувається зі мною.
16. Батьки ставляться до дітей несправедливо.
17. Я не можу залишатися осторонь, коли бачу, як сперечаються підлітки або дорослі.

18. Я не звертаю увагу на поганий настрій батьків.
19. Мені подобається спостерігати за поведінкою тварин, я навіть відкладаю інші справи.
20. Фільми та книги можуть викликати сльози лише у сентиментальних та несерйозних людей.
21. Мені цікаво спостерігати за людьми, їхньою поведінкою, мімікою.
22. У дитинстві я приносив додому бездомних кошенят, цуценят.
23. Усі люди озлоблені.
24. Коли дивлюсь на незнайому людину, то мені хочеться відгадати, яке в неї життя.
25. У дитинстві навколо мене збиралася купка молодших за мене малюків.
26. Коли я бачу поранену тварину, намагаюсь їй допомогти.
27. Людина почуватиметься краще, навіть якщо просто уважно вислухати її.
28. Ставши свідком дорожньої пригоди, намагаюсь залишитись осторонь подій.
29. Молодші діти радіють, коли я пропоную їм нову гру або розвагу.
30. Люди перебільшують, коли кажуть, що тварини здатні відчувати настрій людини.
31. Конфліктну ситуацію людина має вирішувати самостійно, не залучаючи до неї оточуючих.
32. Якщо дитина плаче, то в неї на це є причина.
33. Молодь має поблажливо ставитись до літніх людей, задовольняти їхні прохання.
34. Мені хотілося б дізнатися, чому деякі люди бувають задумливими.
35. Безпритульних тварин потрібно знищувати, щоб захистити здоров'я людей та домашніх тварин.
36. Мені не подобається, коли друзі розповідають мені про свої проблеми, і зазвичай я змінюю тему розмови.

Додаток В

Опитувальник для визначення рівня сформованості особистісних якостей
(за методикою О. Калініченка)

Інструкція. Шановний респонденте! Вам пропонується набір з 16 позицій з позначенням особистісних якостей фахівців. Ваше завдання полягає у присвоєнні їх індексу значущості від 0 до 5 в залежності від їх важливості у професійній діяльності. Позиції об'єднані в пари суспільною значимістю, компромісністю вибору між особистісним та суспільним значенням.

№ з/п	Позиція А	Індекс важливості						Позиція Б
		0	1	2	3	4	5	
1	Свобода: самостійність, незалежність у думках і вчинках	0	1	2	3	4	5	Особистісний розвиток, робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення
2	Щасливе сімейне життя	0	1	2	3	4	5	Суспільне визнання: повага тих, хто оточує, колективу, товаришів по роботі
3	Матеріально забезпечене життя: відсутність матеріальних труднощів	0	1	2	3	4	5	Щастя інших: добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому
4	Розваги: подорожі, приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків	0	1	2	3	4	5	Продуктивне життя: максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей для суспільного блага
5	Любов: духовна і фізична близькість з близькою людиною; наявність хороших і вірних друзів	0	1	2	3	4	5	Активне діяльне життя: повнота і емоційна насиченість життя, здатність пожертвувати власними благами за ради інших
6	Упевненість в собі, внутрішня гармонія, свобода від	0	1	2	3	4	5	Життєва мудрість: зрілість думок і здоровий глузд,

	внутрішніх суперечностей, сумнівів							що досягаються життєвим досвідом
7	Здоров'я: фізичне і психічне	0	1	2	3	4	5	Цікава робота, що приносить задоволення
8	Незалежність, здатність діяти самостійно, рішуче	0	1	2	3	4	5	Відповідальність, відчуття обов'язку, вміння тримати своє слово
9	Непримиренність до недоліків у собі й інших	0	1	2	3	4	5	Толерантність, вміння знаходити компроміс
10	Акуратність, охайність, вміння тримати в порядку речі, документи, порядок у справах	0	1	2	3	4	5	Раціоналізм, вміння тверезо і логічно мислити, ухвалювати обдумані, раціональні рішення
11	Самоконтроль, стриманість, самодисципліна	0	1	2	3	4	5	Життєрадісність, почуття гумору, кмітливість
12	Терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їх помилки і недоліки)	0	1	2	3	4	5	Тверда воля: вміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами
13	Старанність, дисциплінованість, догматизм	0	1	2	3	4	5	Ерудиція, широкий кругозір, інтелектуальний розвиток
14	Впевненість у собі, сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів	0	1	2	3	4	5	Можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури
15	Високі запити і вимоги до життя і власної діяльності	0	1	2	3	4	5	Широта поглядів, вміння зрозуміти чужу думку, поважати інші смаки, звичаї, звички
16	Ефективність у справах, працьовитість, продуктивність у роботі	0	1	2	3	4	5	Повага до інших людей, вміння працювати у команді

Додаток Г

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ

СЕРТИФІКАТ

засвідчує, що

Срібна Катерина

ВЗЯВ(ЛА) УЧАСТЬ У
ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ СТУДЕНТСЬКО-УЧНІВСЬКІЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ»

10 квітня 2025 року

Лідія ЧЕРЕДНИК

В.о.завідувача кафедри
педагогіки

Інна САВИЦЬКА

Декан гуманітарно-
педагогічного факультету